

ROSBORG & TENEN belyst ved tilgængelige kilder

1397-1406 GAVE TIL LØGUM KLOSTER FRA HØVEDSMANDEN PÅ ROSBORG JENS THOMSEN

Jens Thomsen, ridder, høvedsmand på borgen Rosborg, til alle, der ser dette brev, hilsen med Gud.

Alle nulevende og fremtidige skal vide, at jeg sund på sjælen og med velovervejet vilje til bod for min sjæl og ligeledes fru Katerines, min afdøde hustrus sjæl, har skænket klostret i Løgum, også kaldet 'Løgum kloster', og abbed og menige konvent sammesteds alle de pengesummer, for hvilke abbed og menige konvent i dette kloster havde pantsat deres gods til mig, nemlig alt hvad de besidder i landsbyen Arnum i Højrup sogn i Hviding herred, desuden disses gods i landsbyen Vollerup i Bylderup sogn i Slogs herred og ligeledes i landsbyen og sognet Bylderup i samme Slogs herred, af den grund, at disse vedvarende skal gå i forbøn hos Herren for os. Og desuden kasserer og ophæver jeg fra nu af alle breve, der er affattet vedrørende fornævnte gods og givet mig af samme herrer, og erklærer dem overhovedet for kasseret og ophævet, dog således, at jeg fornævnte Jens Thomsen, så længe jeg lever, og min hustru fru Ingerd, som jeg nu har, så længe hun forbliver i enkestand umiddelbart efter min død, ifølge foranførte abbed og menige konvents tilståelse skal beholde alt det fornævnte gods, således at det frit skal vende tilbage til fornævnte klostres ejendom og besiddelse uanset indsigelse fra vore arvinger. Til vidnesbyrd herom o. s. v.

Jens Thomsen Lindenov til Fovslet blev ridder i 1397, og Rosborg nævnes næste gang i 1406, da Mogens Munk bliver høvedsmand her. Jens Thomsen nævnes sidste gang i 1416.

Afskrift i Løgumbogen. Oversat fra latin.

Danmarks Riges breve, 4. rk. 6. b 1396-1398. Ved Aage Andersen. 1998. nr. 476 s. 320-321

1406, 5. september MAGNUS MUNK OVERTAGER ROSBORG M.M.

Jeg Magnus Munk* ridder kundgør og bekendtgør for alle de som dette brev ser eller hører at jeg som i dag er af mægtig herre og fyrste min nådige herre konge Erik og af mægtig frue og fyrstinde min nådige frue dronning Margrete de slot og "fæste" som er Kolding og Rosborg med de len der nu til ligger, og med Kolding by og Vejle, ikke som pant og ikke for skader og for ingen aftale uden i rette tro og i alle måder som her efter følger har annammet og modtaget..

Først at når førnævnte min herre eller frue begge eller den anden af dem de førnævnte slot og "fæste" len og købstæder kræver og igen vil have da skal de dem begge eller den anden af disse hvilken de først kræver igen at modtage og få udleveret fri og "vnbeworen" uden al "geensechn" og længere tøven,

Var det også således at den anden af dem døde hvilket gud forbyde såsom er førnævnte min herre eller frue, før end de disse førnævnte slot og "fæste" og len og købstæder krævede og igen modtog da skulle de førnævnte slot og "fæste" len og købstæder svares hvilken igen afleverer dem begge førnævnte min herre eller frue straks da den dem kræver eller vil have uden længere tøven.

Skete det og så at det førnævnte min herre og frue her for inden begge døde det gud forbyde. Da skulle de førnævnte slot og "fæste" len og købstæder, holdes til min ungfrue Kathrines førnævnte min herre kongens søsters og (til) rigets hånd i Danmark, og jeg vil og skal hende da så hjælpe at komme til brød og besørge og betragte (hende) med andre rigets råd og mænd i alle måder som jeg vil svare overfor gud og førnævnte min herre og frue kong Erik og dronning Margrete har mig betroet og tiltroet.

Endvidere den stund førnævnte min herre og frue betror mig dette forskrevne da vil jeg og skal alle som i den len og købstæder bygge og bo, holde og lade med fred lov og ret efter min bedste magt, og i ingen måde forurette eller med min vilje lade forurette, og stå på min herres og frues og kronens ret og ikke forsømme, at til hjælpe disse førnævnte slot og "fæste" len og købstæder at bygge og besætte (embeder) efter min bedste magt Også vil jeg mig i al stykker så bevise og gøre såsom jeg vil bekendes for gud og førnævnte min herre og frue og ungfrue har betroet mig og til troet

Alle disse forskrevne stykker og artikler, lover vi som er jeg førnævnte Magnus Munk Iens Nielsen af Aunbjerg riddere, Stigh Munk Iens Krabbe Iens Anderssen af Veng og Iens Anderssen af Loghæ, vi alle førnævnte med vore arvinger med en samlet hånd førnævnte vor herre og frue og ungfrue kong Erik og

dronning Margrete og ungfrue Kathrine og deres arvinger, og efterfølgere at holde riget stadig stærkt og ubrydeligt med vor gode tro og troværdighed uden nogen bedrag og frygt eller nogen tøven

Og til mere bevaring alle disse forskrevne stykker da har vi førnævnte vore segl med vilje og fornuft hængt for dette brev

Datum Alæborgh anno domini. millesimo cd sexto. dominica .proxima ante festum natiuitatis beate Marie uirginis

(Bag på er skrevet:)

Her Magnus Munks brev om Kolding og Rosborg etc: at han har dem i tro af kong Erik og dronning Margr:

* Mogens Munk til Boller. Han faldt fire år efter, som leder af den danske hær den 12. August 1410 i slaget mod holstenerne ved Eggebæk i Sønderjylland.

Gammeldanske diplomer, gruppe A: den middelalderlige overlevering 1. rk. 1364-1410, III b. 1405-1407. Ved Inge Bom & Thelma Jexlev. 1961. s. 104-106.

o. 1600 FOLKEVISEN OM ROSBORG

Optegnelser af M. Anders Sørensen Vedel.

De efterfølgende Notitser ere med en flygtig og ilende Haand kastede paa Papiret som Optegnelser til eget Brug, uden at nogen Orden er iagttaget.

Om Roesborg, som ligger ved Veile.
Jeg biuder for hannem tiue fuld gode ørss,
Ere lad met sølff oc guld hin røde,
Saa mend ved daner kongen
i monne hannem ingenlunde døde.
Jeg biuder for hannem det rige Roesborg,
Som i monne lenge effter lange,
Nu leffuer den iomffru icke i all Danmark,
der mere biuder for en fange

Om Rosborg, som ligger ved Vejle.
Jeg byder for ham ti helt gode heste,
Som er læsset med sølv og guld hin røde,
Såmænd ved daner kongen
i må ham ingenlunde døde.
Jeg byder for ham det rige Rosborg,
Som I må lunge efter længes,
Nu lever den jomfru ikke i hele Danmark,
der mere byder for en fange

Neden under Verset har Vedel skrevet: Borguolden ibid.

Monumenta historiae danicae. Historiske Kildeskrifter og Bearbejdelser af dansk Historie især fra det 16. Aarh. v/ H. Rørdam I II s. 180: Optegnelser af M. Anders Sørensen Vedel

OM FOLKEVISEN OM ROSBORG

Skjønt dette kun er et Brudstykke, kan vi dog let slutte os til, hvad Meningen er, og da vi har hele Visen i ikke mindre end 8 Opskrifter og den tilmed er trykt i Tragica som Nr. 3, saa ved vi, at Kongen har taget Ridderen Karl Algotsen til Fange og vil ikke slippe ham. Hans Fæstemø søger at løskjøre ham og byder 20 gode Heste, læssede med Sølv og Guld, som Løsesum for ham. Men da Kongen ikke er tilfreds dermed, byder hun det rige Rosborg, som Kongen længe har ønsket at blive Ejer af. I Visens andre Opskrifter nævnes andre Borgnavne. Karl Algotsen levede Aar 1290 og i en Opskrift nævnes hans Søstersøn Knud Mule. At Navnet Rosborg forekommer, har vel ingen historisk Hjemmel.

Vejle Bys Historie ved C. V. Petersen. 1927. s. 15-16.

1485, 1. oktober FISKEGÅRDE OG ROSBORG

Et winde aff Tørrild herridtz ting 1485 denn løffuerdag nest effter sancti Michells dag wdgiffuet, otte mend vondet haffuer, at di hørde oc saae samme dag paa forne ting for domb och rett, at her Anders Friis laugheffds loughshøring wantt for dennom, som wor Jep Niellsenn i Jenum och Esche Jennsenn i Hornstrup, at di neruerendis hoes war i Haridtzkier, saae och hørde, at forne her Annders Friis gjorde enn laugheffde sielff tolfte med goede ridermendsmend, goede bønder och sielffeyer loughmiddags och indworde med sinn loughheffd Haridtzkier med alld sinn rette tilligelse, agger och enngh, schouf! och march, fuortte och feeganngh, fischewannd, watt och tiurt, intet wndtagenn indenn ald fire markescheell, som hannd da sielff i wehre hagde;

itemb indworde forne her Annders Friis Kiølholt med all sin rette tilligelse westenn indtill Rodsborigh och østenn, indtill Laug Br[ochsl ennemerche tager wid, nør indtilla Wmarch widtager, westenn indtill her Axells ennemerche widtager, dennd dield, som Lauge Broch da i werre halfde derwdi; item indworde forne her Annders Friis Snekem[aaE och dennd fischegaarde och frii støffning paa begge sidder och dennd holmb syndenn dend forne fischegaarde, indtill Wilstrup aae tager wid; dette forne goeds indworde forne her Anders Frus for sit rette arffuegoeds, som hannd och hanns forældre haffde hafft i dierris roelig heffd, och brast hannom ingenn werenn, och war dennd laugheffd loughlig tilbødenn trei sambfuld tinge, wortt fundenn till laugheffd aff fogdenn och goede mend.

Original i Anders Friis's Arkiv.

Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen med Udtog af de hidtil utrykte. 1479-1488. udgivet ved William Christensen. 1931. s. 478-479.

1485, 1. oktober FISKEGÅRDE OG ROSBORG

Et Tingsvidne, udstedt paa Tørrild Herredsting 1485 Lørdagen næst efter Mikkelsdag [1. Okt], om, at 8 Mænd vidnede, at de hørte og saa dér samme Dag paa forskrevne Ting for Dom og Ret, at Hr. Anders Friis vandt Lovhævd's Lovhøring for dem, som var Jep Nielsen i Jennum og Eske Jensen i Hornstrup, at de hos var i Harritskier og saa og hørte, at forskrevne Hr. Anders Friis gjorde et Lovhævd selvtolvte med gode Riddersmændsmænd, gode Bønder og Selvejere lovtidsdags og med sin Lovhævd indvordede¹ Harritskier med al dets rette Tilliggende inden alle 4 Markeskel, som han selv havde i Værg. Endvidere indvordede Hr. Anders Friis Kiølholt med alt dets rette Tilliggende Vesten indtil Rodsborg og Østen indtil Lauge Brocks Enemærke tager ved, Nør indtil Udmarken tager ved, Vesten² indtil Hr. Axels Enemærke tager ved, den Del, som Lauge Brock havde i Værg deri. Ligeledes indvordede Hr. Anders Friis Seckemæ³ og Fiskegaardene og den fri Støvning paa begge Sider og den Holm Sønden for de forskrevne Fiskegaarde. Dette forskrevne Gods indvordede Hr. Anders Friis som sit rette Arvegods, som han og hans Forældre havde haft i rolig Hævd. Og blev denne Lovhævd lovlig tilbudt paa 3 samfulde Ting og blev fundet til Lovhævd af Fogden og gode Mænd.

¹ Indvorde = indværg, hævde besiddelse af

² formentlig fejlskrift for: Sønden

³ Seckemæ = Sneckemæ, dvs. fugtig eng hvor man ordner snekker / vikingeskrigsskibe

Kilden er Kongens stadfæstelse 17. juli 1633 af en afskrift af den foregående kilde.

Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre forhold. 1633-34. udgivet ved E. Marquard. 1936. s. 220.

1504, 11. juli ROSBORG WASSE

Vi Hans Konge tillader, at Niss Jonssen Raadmand i Wedle og hans Husfrue Kierstine »muge« i deres Tid den ene efter den anden have en Eng, som kaldes Kaabelmaade og sig strækkende i Øster til Wimelshøll og i Vester indtil Rossborgh wasse og i Sønder indtil Skoven og i Nør indtil Aaen, og give deraf aarligen 1/2 Td. Smør til Ladegaarden, som Niss Jenssen nu i boer; og naar Niss Jonssen og hans Husfrue er døde, maa et deres Barn have forskrevne Eng i sin Livstid for 1/2 Td. Smør aarligen ud at give til Ladegaarden. Thi forbyder vi alle og særdeles vore Fogeder og Embedsmænd paa vort Slot Koldingh Niss Jonssen, hans Husfrue eller Barn paa forskrevne Eng at hindre lade under vort Hyldest og Naade. Givet i Hundzbech Ketelli Dag under vort Signet.

Fortegnelse over Danmarks breve fra Middelalderen 2. rk. 5. b. 1497-1504 v. William Christensen. 1933. s. 624.

1505, 19. maj ROSKJÆR ENG

Jeg Anne Corfitzdaather til Huedholm, Erich Hardenbiergs Efterleverske, har paa mine Børns Vegne og med mine Børns Værges Samtykke gjort et Mageskifte med velbyrdig Md. Ebbe Strangesøn til Nørreholm og med hans Hustru Fru Chri stine Clausdotter. Da skøder jeg til E. S. og hans Hustru dette mit Gods i Nørrejutlandt: den sjette Part i alt Kiellekier Gods ; Siidenn Kiellekier (Per Attzersøn og Jep Persøn, 1 Td. Smør) ; 1 Gaard i Rafnyngæ (Seuren Lasben, 1/2 Td. Smør); 1 Gaard ibid. (Per Hansøn, 1 Ørte Rug, 1 Ørte

Byg og 1 Pd. Smør); 1 Gaard ibid. (Seurenn Erichsøn, 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg og 1 Ørte Havre); Kiernebøllig (Esgi Nielsøn, 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre og 1 Pd. Smør); Wyngstedt Mølle (18 Pd. Mel og 20 "speg ørrith"); 1 Eng uden for Weyle, som kaldes Roodskier (17 Mk. Penge). Derimod har E. S. paa sin Hustrus Vegne udlagt mig disse Gaarde i Fyen: 1 Gaard i Espee (Jep Suentdsøn, 1 Ørte Byg, 1 Skp. Smør og 1 Skill. Grot); 1 Gaard i Browby (Jørenn Persøn, 1 Pd. Byg, 1 Skp. Smør og 1 Skill. Grot); 1 Gaard sstds. (Metthæ Jensbis, 1 Pd. Byg, 1. Skp. Smør, og 1 Skill. Grot). Afvindes forskrevne Gods i Nørrejutlandt E. S. eller hans Hustru, bepligter jeg mig at vederlægge saa godt Gods inden 6 Uger derefter. Medb. af hæderlige og vel- byrdige Mænd Hr. Thielluff Erichsøn til Rudgaardt R., Eyller Bryske til Dallundth, Karl Bryske til Flinthholm, Pallig Andersøn til Huerring og Anders Ebbesøn til Wordtbyrck. Givet paa Hagenskowff Mand. efter Trefoldigheds Søndag.

Pergament med hele hængende Indsegl. i Ebbe Strangesens Arkiv.

Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen 2. rk. 6. b. 1505-1510 v. William Christensen. 1934 s. 51.

1542, 28. juni ROSBORG VASE

Mester Olluf Nielssen, Sognepræst i Veille, fik Livsbrev til sig, sin Hustru Anne Pedersis og deres Børn, hvilken lever længst, og hans Broder Mats Nielsens Børn, hvilken lever længst, at maatte have en Kronens Eng, Kabelmade Eng, som strækker sig i Øster til Vimishøl, i Vester indtil Rosborg Vase, i Sønder indtil Skoven og i Nør til Aaen, dog at de skulle give deraf 1/2 Td. Smør aarlig til Ladegaarden. Cum inhib. sol. Datum ut supra.

Danske Kancelliregistranter 1535-1550. udg. ved Kr. Erslev og W. Møllerup. 1881-1882. s. 239.

1572, 18. november FISKEGÅRD OG ROSBORG

En gode Mænds Dom, afsagt af Jørgen Lykke til Ofvergaard, Ridder, Jørgen Rosenkrantz til Rosenholm, Ifver Lunge¹ til Tirsbeck og Niels Kaas til Taarup, tiltaget i Axel Viffert til Axelvolds Sted, og forsynet med deres paatrykte Segl 1572 Tirsdagen næst efter Martini Dag [18. Nov.], da de efter Kongens Befaling mødtes i Rodskier ved Rodsbierig om en Trætte, der er opstaaet mellem Morten Svendsen til Vodsnisgaard² paa Kongens Vegne og Albret Friis til Haridskier paa sine egne Vegne, idet Morten Svendsen skal have ladet opføre en ny Bygning med en Fiskegaard i en Strøm i Skibet Aa, som tilforn ikke har været der, og dermed fordærvet Albret Friis's Ørredgaard, som har været der fra gammel Tid, og tilmed støvet med Flod³ paa hans og hans Tjeneres Enge til stor Skade for ham, hvortil Morten Svendsen mente, at den Bygning, som Albret Friis paaklager, ikke er nogen ny Bygning, ej heller Albret Friis's Fiskeri er ydermere forkrænket, end det har været fra Arilds Tid; den har været brugt og bruges endnu til Kongens Ørredgaard, og den Bygning og Lukke, som findes derpaa, er sat paa Kronens Grund og ikke paa Albret Friis's o. s. v. Dertil svarede Albret Friis, at samme Bygning vel stod paa Kronens Grund, men alligevel i hans Forstrog⁴ til Skade for hans Fiskeri, at den ved Bagflod spilder hans og hans Tjeneres Enge og mere, og at denne Nybygning tilforn er opdømt af gode Mænd. Da først lagde Albret Friis i Rette en Dom, som Hr. Holger Rosenkrantz, Ridder, til Boller, Høvedsmand paa Ørum Slot, Jep Friis, Høvedsmand paa Skyfve, Rasmus Skade i Claus Albretsens Sted til Damsgaard, Niels Glambeck i Ifver Skeels Sted og Las Rysom i Hornstrup havde afsagt 1533, hvori det hedder, at de mødtes efter Kongens Befaling i Rodskier om nogle Fiskegaarde, som Fru Buold⁵ til Haridskier har taget Kongens Befaling paa. Da gennemgik de alle Breve og Beviser, som da kom til Stede, og forfor grandgivelig i rette Sandhed, at der ingen gamle Fiskegaarde fandtes uden 4 og ingen Adkomstbreve eller Lovhævdsbreve eller Købebreve derpaa, som de æskede i Rette, uden paa den Holm og Fiskegaard, som Fru Buolds Lovhævd og Kongens Stadfæstelse lyder paa, og samme fire gamle Fiskegaarde, som har været af Arild, som alle de ældste Mænd, Bønder og Selvejere, bestod for dem. Derpaa sagde de saa for Ret, at alle de Nybygge, som saaledes er bygget imod Loven, som skader eller spilder nogen Mands Jord med Bagflod oven eller ned, skal afbrydes, og de, som Fru Buold har lovlige forfulgt, skal bøde deres Faldsmaal efter Loven, og de af de andre Lodsejere, som samme Nybygge staar til Skade og Trængsel med Bagflod oven eller ned, at forfølges og opdeles med Rette efter Loven. Dommen var beseglet med deres vedhængende Segl. Deslige i Rette lagde Albret Friis nogle flere gamle Domme og Vidner om samme Fiskegaarde, som de i sig selv videre derom formelder. Og i Rette lagde Albret Friis adskillige nye Vidner, som er taget i dette Aar og lyder paa den Nybygge, som han paaklager, som staar i den lille Aa, som løber Norden og Vesten over Rodsbierig. Derimod fremlagde Morten Svendsen adskillige nye Vidner, som ogsaa er taget i dette Aar, ligeledes om samme

Bygge, med hvilke Vidner begge Parter vilde bestyrke deres Mening og Ret. Og efterdi samme Vidner er imod hverandre og Kongens Befaling ikke tilholder dem at dømme paa noget Vidnesbyrd, kunde de ikke paa denne Tid dømme i Hovedsagen, men hver af Parterne, som skader noget paa samme Vidner, skal stævne dem ind for de tilbørlige Dommere og dér at gaa om, saa meget som Ret er.

¹ Kilden har ved en Fejlskrift: Lange.

² Morten Svendsen Orning, Lensmand paa Koldingshus

³ D. v. s. opstøvet Vandet, saa at det oversvømmede Engene.

⁴ Omraade, Enemærke.

⁵ .Bodil Kristensdatter Stenfheldt, Enke efter Anders Friis til Haraldskær.

Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre forhold. 1633-34. udgivet ved E. Marquard. 1936. s. 226-227.

1573, 11. april FISKEGÅRD OG ROSBORG

Et Vidne udstedt paa Tørrild Herredsting 1573 Lørdagen næst for Søndag Jubilate [11. April] om, at Jens Vandel i Urre, Jacob Smed i Rafning, Mads Nielsen i Kieldkier, Terkel Christensen og Anders Chrestensen i Fordrup, Eske Hansen og Søren Hansen i Jennom, Bunde Jørgensen i Sal, Ifver Jensen, Niels Friis, Christen Pedersen i Rafning og deres Medbrødre, 44 Mænd, med oprakte Fingre og Helgens Ed vidnede, at de aldrig havde hørt, at den Aa, som løber om ved Skibet Kirke og om ved Rodsborig, havde haft andet Navn end Skibet Aa, og om den Fiskegaard, som var Kronens, havde de ikke hørt andet, end at den laa i Skibet Aa, førend da Morten Svendsen og Albret Friis var kommet i Trætte derom l.

Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre forhold. 1633-34. udgivet ved E. Marquard. 1936. s. 228.

1573, 17. april FISKERI VED ROSBORG

Til Biørn Kaas, Biørn Anderssen, Erich Podebusk, Axel Jul, Palle Jul, Christiern Munck, Lauritz Skram, Erick Løkke, Offe Skram, Erich Kaas, Nils Jonssen og Jørgen Skram. Da de have faaet Ordre til at dømme i Trættens mellem Morthen Suendssen, Embedsmand paa Koldinghus, paa Kronens Vegne og Albret Friis angaaende et Fiskeri ved Rodzborg, som Albret Friis anser for at være et nyt Bygge og for at være bygget i Skiibet Aa, medens Lensmanden erklærer, at det ikke er nogen ny Bygning, at Strømmen norden for Rodzborg ikke løber i Skiibet Aa, men i Rodzborg eller Vedle Aa, at den Strøm, hvori den omstridte Bygning staar, ej hedder Skiibet Aa, at det er Kronens Grund paa begge Sider, og at Rodzborg Fiskeri aldrig har været adskilt, men altid har været brugt under et under Kronen, ligesom han ogsaa mener, at ingen af Albret Friis's Breve lyde paa Rodzborg Fiskeri, skulle de, for at man engang kan faa Ende paa denne Sag, undersøge begge Parter Breve og Beviser og Sagens Forhold, naar de komme sammen paa Aastederne, hjælpe begge Parter til Rette og afsige Dom mellem dem.

Kancelliets brev bøger vedrørende Danmarks indre forhold. 1571-75 udgivet ved L. Laursen. 1898. s. 250.

1633, 5. december ØRREDGÅRD KALDET ROSBORG

Miss. til Ernst Normand. Denne Brevviser Lauridts Lauridtsen, Borger i Vejle, som tilforn har været Løjtnant til Skibs i Kongens Tjeneste, har andraget om at faa bevilget en Ørredgaard, kaldet Rodtsborg, ved Vejle, paa hans og hans Hustrus Livstid med samme Løn og Rettighed som den Fisker, der nu bruger den, hvorimod han tilbyder at give lige saa meget i Afgift af den som den, der nu bruger den. Ernst Normand skal undersøge Sagen og indsende Beretning til Kancelliet om, hvorvidt denne Ørredgaard kan bevilges ham og hans Hustru.

Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre forhold. 1633-34. udgivet ved E. Marquard. 1936. s. 355.

1633, 17. december ROSBORG ØRREDEN

Livsbrev for Lauridts Lauridtsen, Raadmand i Vejle, og hans Hustru Karen Gregersdatter, paa Rodsborg Ørreden¹, liggende Vest for Vejle, mod en aarlig Afgift af 300 gode, velforvarede og velbehandlede Ørreder,

at levere til Lensmanden paa Koldinghus Slot. Saafremt de findes forsømmelige heri, skal denne Benaadning være forbrudt.. Til Vedligeholdelse af samme Fiskeri skal Lauridts Lauridtsen og hans Hustru ligesom hans Formand aarlig af Koldinghus Slot have 20½ Dlr. ½ Ort 7 Sk. Kurant i Penge, 3 Ørte Malt, 3 Ørte Rug, 10 Skpr. Humle, 1 Okse, 2 Fedesvin, 2 Faar, 1 Fjerd. Smør, 4 Dlr. Kurant til Husleje, 3 Lispd. Hamp, 1 Fjerd. Tjære, 1½ Dlr. til at spinde samme Hamp for og 1½ Mark til Liner til Redskabet, at levere aarlig af Lensmanden paa Koldinghus Slot.

¹ Ørredgaard

Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre forhold. 1633-34. udgivet ved E. Marquard. 1936. s. 372-73.

1638 BORGVOLD OG ROSBORG SOM VOLDSTEDER

Paa marcken der omkring findis der ingenn monumenter eller antiquiteter entenn paa bierge, høye eller vdi dale, at mand derom noget kand skriffue. Menn paa begge sider strax ved byenn haffuer der ligget tuende slaatte. Det ene kaltis Borrevold, østenn ved byenn, huor graffuene derom endnu ere til siune. Det andett Rosborre, vesten ved byenn paa Rosborre høy lidett bag kongens tene.

Formodentligt er beskrivelsen af Vejle forfattet af sognepræst Niels Frandsen.

Worm, Ole: Præsteindberetninger til Ole Worm b 1, ved Frank Jørgensen. 1638 / 1974. s. 178-179

1768-69 ROSBORG SOM VOLDSTED

Rosborg, en liden Banke sydost for Byen, ved Aaen som kommer fra Haraldskjer, synes fordom at have været bebyggt, med Volde omgiven, og formodentlig et lidet Citadel eller en Skanse til Forsvar for Opgangen i Aaen, der sees endnu et Bryndsted, sat med Sten og tilgroet med Jord, denne Banke med et Stykke Eng omkring tilhører Byen og bortleies aarlig.

Erich Pontoppidan: Den Danske Atlas V,2 (ved Hans de Hofman). 1768-1769. s. 940

1902-03 ROSBORG SOM VOLDSTED

Om Sommeren løb Tue og Anton ud over de store Enge, hørte Blæsten flyve og Fuglene synge, løb efter Skyernes Skygger med "Rigmor" bjæffende i Hælene, sprang over de vandblinkende Grøfter og satte Skibene ud at sejle i Aens roligt glidende Vande, hvor Græsset var frodigst, og Iris groede tæt og gult. I et Bøsseskuds Afstand fra Birtes Hytte lå der en lille, rund Høj, beklædt med fire, fem høje Elme, der hed Herrehovedet, fordi den lignede en Ridders fjerbuskede Hjælm, og her fortalte Sagnet, havde der fordom ligget en lille Borg, Rosborg, hvortil Munkene inde fra Byens gamle Kloster var tyet ud, da Kong Abel afbrændte deres Hjem. Men i endnu ældre Tid gik Fjorden helt op i Engene, helt ud til Skibet Kirke og Kølholt Gård, hvor man nu kunne pløje rustrøde Ankre op, og da lå Byen op ad Skrænterne, mens Bankerne længere ude spejlede deres Skove i det urolige Vand. De mange Grøfter var Minder om den Gang. På Herrehovedet rejste Tue og Anton atter Rosborg af de mange Kampestene, som lå der, og sad på Murene og skuede ud over Engen, mens de gamle Elmes tunge Sus hviskede dem Eventyr om henfarne Stunder og Slægter.

Harald Kidde: Åge og Else. 1902-03. (Det er en roman.)

1912 ROSBORG UDGRAVES

Til denne Beskrivelse er brugt en Afhandling, som Lektor Fr. Orluf i Vejle har forfattet og velvillig har overladt til Afbenyttelse.

En anden Borgplads ved Vejle ved vi noget mere om. Den ligger der endnu temmelig uberørt af Menneskers Ødelæggelseslyst, skjønt der har været gjort ret kraftige Forsøg paa at sløjfe den. Man har nemlig udlejet Pladsen til Havebrug og til Græsning. Den ligger i Engen vesten for Byen, 2060 Alen fra Sønderbro, og ret umiddelbart ved den nordre Side af Aaen, et godt Stykke ude i det Kjær, der bærer Navnet "Roskjær", altsaa er Roskjærborgens Navn blevet til "Rosborg" i Tidernes Løb. "Roskjær" betyder simpelthen det sumpede, moradsige Kjær, idet den ældre Form af Navnet "Rotskjær" jo indeholder Forleddet Rot, og det er et

ældgammelt Ord, der betyder en sump eller en raadden Plet i en Sump. Altsaa kan man med Rette kalde denne Borg en Sumpborg, men af den Slags har vi jo ikke saa faa her i Landet, og de er alle af meget gammel Oprindelse.

Man kan undre sig noget over, at denne Borg er bleven lagt paa saa vanskelig en Plads, men det er tydeligt nok, at man netop vilde have den til at ligge der. Der har ikke været den mindste Forhøjning i Jordsmonnet at bygge paa, og den Jordmasse, der danner den ret betydelige Vold, som endnu findes derude, er bleven kjørt derud eller snarere baaren derud, hvilket har været et uhyre Arbejde. For at Jorden ikke skulde helt forsvinde der i Mudderet, har man først maattet lægge et Underlag af Ris og tykkere Grene (Fagotter), og uden om har man rammet en stor Del Pæle ned for at "møde paa" Fylden, at den ikke skulde skride for meget ud. Dette er blevet ret godt undersøgt, idet nuværende Lektor Fr. Orluf ved Vejle Latinskole i 1912 sammen med en Del af Eleverne foretog nogle Udgravninger derude. Resultatet af, hvad der fandtes, har han meget omhyggelig optegnet. Det drejede sig især om at faa Rede paa, hvordan Volden var frembragt. Det viste sig tydeligt, at den var lagt paa et Sted, hvor der ingen naturlig Forhøjning var. Man vilde altsaa have Borgen lagt netop der, ihvor vanskelige Forholdene i alle Henseender var. Ved nu at grave ned i Grunden fandt man nederst et mægtigt Lag af Grene, dels Kvas og dels Fagotter, de sidste lagt skraas over hverandre. Dette var stærkt sammenpresset og saa skarpt adskilt fra den overliggende Fyld, at det først blev antaget for en Plankebund.

I Voldens nordligste Parti fandtes et Kulturlag med Bygningsrester, bestaaende af rødligt Grus fra sammenfaldne Lervægge, og i denne Lerklining fandtes Mærke af tykkere Grene. To Udsendinge fra Nationalmuseet, der var komne for at se til ved Udgravningen, erklærede, at der intet var i Vejen for, at en enkelt heftig Ildebrand havde kunnet frembringe denne rødlige Rest af Lervægge. Man tør da næsten gaa ud fra, ej alene, at Borgen har været bygget af Træ, men ogsaa, at dens Ælde har været ret betydelig, og at der en Gang har raset en heftig Ildebrand der.

Senere er der vist nok blevet opført en Bygning igjen paa Stedet, da der ved Udgravningen er blevet fundet en Del Munkesten af den ældste Type og nogle af en lidt yngre Type; de ældste af den Størrelse, der ikke fordrede Forbundt af Kalk imellem sig, men saaledes, at de nøjede svarede til hverandre i Størrelsen, de andre af den Størrelse, der fordrede Kalkmørtel til Sammenføjningerne. Et enkelt Sted fandtes endog Mursten liggende i oprindeligt Murværk. Af disse Sten er der dog i vore Dage blevet bortført en Del. Desuden har de Mænd, der i sin Tid havde lejet Jorden til Havedyrkning, gravet en Masse Kampesten op af den Størrelse, som kunde være passende til Brolægning (der angives at have været mindst en 5-6 Læs), men de er ogsaa førte bort. Allernederst i Grunden blev der fundet et ret tykt Lag Ler; men selve Volden er endnu urørt, da Arbejdet med Udgravningen blev indstillet, fordi det fandtes formaalstjenligt, at den fuldstændige Undersøgelse blev udført af særlig kyndige Folk, altsaa af selve Nationalmuseet. Dette er imidlertid ikke sket, og selve Volden ligger da endnu hen, som den forhen har ligget.

Ved de foretagne midlertidige Gravninger fandtes nogle Kander af rhinsk Stentøj fra det, 14de Aarhundrede, og særlig maa fremhæves en Hankekande, hvis øverste Del er modelleret som et skægget Mandshoved. Dette Stykke er en stor Sjældenhed, da Nationalmuseet kun har et mindre Skaar af et lignende Stykke. ... Det var ret ønskeligt, om Pladsen snart kunde blive videnskabelig undersøgt, og man saa kunde faa fastslaaet dens Ælde. Den Masse nedrammede Pæle, der endnu sidder i Grunden, har vel dannet et Bolværk om Borgen, der jo ikke er bygget paa pælene; men ret mærkeligt er det for Resten, at Opfyldningen ikke helt er afpasset efter Pælerækken. ...

Gaarden Pedersholm, der ligger oppe paa Højdedraget sønden for Dalstrøget, var oprindelig Ladegaard til Rosborg, men gik nu over i Kronens Eje, og Kjæret, hvori Rosborg laa, blev ogsaa Kronens. At Pedersholm oprindelig hørte til Rosborg, kan der ikke være Tvivl om, da Borgen ikke kunde have sin Mark andensteds.

Vejle Bys Historie, red. af C. V. Petersen. 1927. s. 13-16, 20.

Se særskilt tekst med Frederik Orlufs beskrivelse fra 1925.

1942, 28. september RESTER AF BOSBORG DUKKER OP I VEJLE ENGE

Stort Palisadeværk og en mængde Knogler fremdraget under omlægningen af Vejle Aa.

Så snart nedlæggelsen af Tenen i Vejle Enge forelaa vedtaget, begyndte det pågældende Sted udførelsen af den projekterede udretning af Vejle Aa. Det store Graverarbejde, som maa gennemføres i denne Forbindelse, har i disse Dage bragt interessante Fund for dagen, nemlig resterne af Middelalderslottet ROSBORG, som har ligget i Nærheden. Man har fundet en lang Stolperække bestående af svære Egekævler stillet op mod hinanden

i Retningen øst-vest. Der kan næppe være Tvivl om, at disse Stolper i sin Tid har dannet et Palisadeværk eller lignende rundt om Borgen.

Endvidere oplyser Arbejdsformand Jensen, at der er fremdraget Munke-Sten og Knogler i betydeligt Antal bl.a. af Hjorte. Også et stort velbevaret Hjortegevir er man stødt paa og efterhaanden som man arbejder, kommer der stadig mere for Dagens Lys.

Vejle Amts Folkeblad. 28/9 1942

1942, 29. september RESTER AF BOSBORG DUKKER OP I VEJLE ENGE

Vejlensisk Historiker om det Rosborg, som nu dukker frem. Lektor Orluf mener, at Kong Niels opførte Borgen til Beskyttelse af Tene-Fiskeriet.

Specialisten over alle i Spørgsmaal vedrørende det længst forsvundne Rosborg i Vejle Enge, Lektor.Fr. Orluf, Sdr. Villavej, saa i Formiddag de Billeder, vi nu bringer i forbindelse med Fundene, der er gjort under omlægningen af Vejle Aaes Løb ved Tenen. Det er Hr. Orlufs Opfattelse, at den række af nedrammede Egebjælker, man er stødt paa i det nye Aaløb; oprindelig er anbragt til Støtte for Jorden; hvorpaa Borgen har hvilet. Om noget Palisadeværk i almindelighed er forstand mener Lektoren ikke, der er Tale.

Sagen er den, oplyser Lektoren, at Borgen i sin Tid er opført i en Sump, hvor der fra først af ikke var den mindste Forhøjning i Jordsmonnet. Den ret betydelige Vold, Bygningen alligevel har staaet paa, er dannet af en Jordmasse, man har kørt eller snarere baaret ud til Stedet, og der har været Tale om en meget betydelig Arbejdsindsats. For at Jorden ikke skulde skride - det var der Muligheder for - tænker Hr. Orluf sig den nu fundne Bjælkerække anbragt som Modvægt.

Kong Niels' Borg ?

Ved denne Lejlighed melder Spørgsmaalet om Rosborgs Alder sig igen. En nøjagtig Tidsfæstelse er ikke mulig, men Lektoren nærer privat den Opfattelse, at Borgen er bygget af Kong Niels (1104-34), og at den fra først af har skullet tjene som Beskyttelse for det kongelige Fiskeri fra Tenen, idet Niels netop er kendt for sin Tilbøjelighed til at hævde Kronens særlige Fiskerirettigheder, hvor disse forelaa. ...

Vejle Amts Folkeblad. 29/9 1942

MODERNE GENNEMGANG AF UDGRAVNINGEN

I 1912 foretog lektor Frederik Orluf en udgravning af voldstedet på eget initiativ med latinskoleelever som arbejdskraft. Denne udgravning er i sig selv et studie værd, der dog i denne forbindelse vil være for omfattende at føre til bunds. Kildematerialet til forståelse af udgravningen er brevveksling med Nationalmuseet, en beretning fra Orluf fra 1925, avisartikler fra 1928, en grov opmåling af voldstedet og de fundne genstande, der opbevares på Vejle Museum sammen med bl.a. keramik fundet på Rosborg ved jordarbejder.

Udgravningsmetoden

Udgravningsmetoden blev præget af, at Orluf havde været pioner ved et af ingeniørregimentets sapørkompagnier (der anlægger skyttegrave: saper). Man undersøgte voldstedet v.h.a. 1 m brede saper, der ikke blev gravet foroven, d.v.s. grøfter, snit, hvor man gravede sig ind fra siden, såkaldte skridtvisse saper. Hvor mange af disse saper, der blev gravet, fremgår ikke klart. Der tales i et brev til Nationalmuseet om et krydssnit gennem banken, mens der i beretningen nævnes en sape 3, men den har nok gået rundt om banken. I beretningen nævnes også, at hver af de 15 deltagere fik sin meter at grave, men der er næppe tale om 15 saper.

...

Datering

Dateringen må hvile på de fundne genstande som helhed, idet det er umuligt at henføre dem til specielle dele af banken, undtagen for en enkelts vedkommende. Der findes en del keramik og jerngenstande, og da det ville være for voldsomt her at udsætte hele fundmaterialet for en gennemgang, har jeg valgt nogle specielle dateringsegne genstande ud, det er hovedsageligt keramik.

Der er 2 skår fra en glaseret kande, der normalt dateres til o. 1250-1350, men som for nylig påvist sandsynligvis også rækker ind i 1400-tallet. Også den uglaserede kande og kuglepotten er repræsenteret, den sidste muligvis også i den specielle jyske 1400-tals form, der bliver kaldt "stemplet lertøj", dog er der ingen stempler i materialet, men det dårlige gods kunne tyde på det. Den uglaserede kande kommer i 1200-tallet ligesom den glaserede og holder sig i 1400-tallet, mens kuglepotten har sine rødder i vikingetiden, dog ikke i den her repræsenterede form, der må henføres til tiden efter 1200. Der er flere næsten stentøjsskår, et materiale der hovedsageligt hører 1300-tallet til. Stentøjet er også repræsenteret i materialet, hvor flere skår er forsynet med dekoration i form af "cirkelknopper" (en prik omgivet af 2 koncentriske cirkler) og pålagte lister. Stentøjet kendes fra 1300-tallet, men sandsynligvis først i 1400-tallet begyndte man at dekorere det (161). De her repræsenterede stentøjstyper forsvinder sandsynligvis o. 1500. Blandt stentøjet er en såkaldt "skæggemand", hvor kun mundingsranden mangler. En næsten magen til er fundet i København og en, i ansigtsformen lidt afvigende, i Dragør, hvor den tilknyttes horisont 2 (ca. 1360-1425). Den sidste må nok være den samme, som andetsteds dateres til o. 1425. Af jerngenstandene vil jeg kun nævne 2 hestesko af den fuldt udviklede spanske type med rejsning i snuden og riller ved sømhullerne. Disse 2 træk er ret sene og forekommer tidligst i 2. halvdel af 1300-tallet.

En konklusion på ovenstående dateringsgrundlag vanskeliggøres af den manglende viden om faser. Der er kun fundoplysninger på skæggemanden, der lå i 'bygning 1'. Det vides altså ikke, om der skal søges en fælles datering for alle genstande, eller om dateringsrammen skal gøres så bred som mulig. Den øvre grænse må ligge i 1400-tallet sandsynligvis omkring midten, mens den nedre sikkert ligger i 1300-tallet også nok omkring midten. Alle genstande kan have været i funktion o. 1400, hvilket passer fint med de skriftlige kilder. En fornuftig datering må derfor være o. 1400 med vide rammer.

Lignende anlæg

For bedre at kunne forstå Rosborg og Orlufs iagttagelser, er det gavnligt at se på lignende anlæg andre steder i landet. Disse sumpborge er godt kendt, og flere er blevet mere eller mindre udgravet. ...

Riismøller daterer anlægget (Nørre Kongeslev i Himmerland) til 1300-tallet, og sætter det ind i den politiske situation, der startede med holstenervældet fra ca. 1320, fortsætter med striden mellem Valdemar Atterdag og de jyske herremænd og slutter med dronning Margretes borgforbud i 1396 og hendes overtagelse og nedrivning af mange private borge. Nr. Kongeslev var et lille anlæg, en væbnerborg, som Riismøller meget beskrivende kalder en "høgerede" efter kærhøgens rede på den flade våde eng eller i en sø, i modsætning til ørnereden på toppen af bjergtinden.

Sammenfatning for Rosborg

Ovennævnte eksempler viser, at en anlæggelse i 1300-tallet er meget sandsynlig, men det er ikke muligt at sige noget om funktionsperiodens længde. At der er tale om en sumpborg, betyder ikke, at der nødvendigvis er tale om en lille borg. Det kan være små tørvebygninger, træbygninger og store teglbygninger.

Orlufs iagttagelser af bygningsspor synes at vise, at der i den nordlige ende af banken har været en bageovn som i Nr. Kongeslev, evt. i sammenhæng med en træbygning med lerbeklædning som i Solvig. At en bageovn og en træbygning har stået sammen er sandsynligvis tilfældet på Hedegård i Himmerland. Om murværket og pælene i der nordøstre hjørne tilhører denne bygning vides ikke. De mange meget kraftige og tæt satte pæle i det sydvestre hjørne er der ikke umiddelbare paralleller til i de ovennævnte eksempler, selvom de har samme størrelse som fundamentspælene til tårnene i Nr. Kongeslev. De må indtil videre tolkes som et fundament til en stor bygning måske endda med en form for hjørnetårn. Et forsøg på at grave til fast undergrund med et stenfundament som i Trøjborg ville på dette sted være dømt til at mislykkes. Hvor stor eller hvordan denne bygning har været eller set ud, er der ikke grundlag for at gætte på, udover, at den nok har været af træ.

De skriftlige kilders omtale af Rosborg viser, at det er et kongeligt lenssæde, hvilket umiddelbart virker forbavsende. Disse sumpborges / tilflugtsborges hele karakter tyder ikke på kongelige anlæg. Der kunne derfor være tale om, at borgen har været privatejet og inddraget af kongen eller i dette tilfælde måske dronning Margrete. Et vers overleveret gennem Anders Sørensen Vedels nedskrivning kunne tyde herpå, selvom dets kildeværdi er meget dårlig.

Kieffer-Olsen, Jakob: Vejle i middelalderen. (utrykt speciale) 1984
